

Kornelia Grabowska-Biernat

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0001-6890-3183

kornelia.grabowska@o2.pl

Nowelizacja art. 217c Kodeksu karnego wykonawczego a ograniczenie prawa do obrony

Wstęp

Zgodnie z polską procedurą karną tymczasowe aresztowanie jest jednym ze środków zapobiegawczych, jednocześnie uważanym za najbardziej restrykcyjny środek ze względu na charakter izolacyjny. Regulacje Kodeksu postępowania karnego¹ stanowią, że w sytuacji gdy inny środek zapobiegawczy jest wystarczający, tymczasowego aresztowania się nie stosuje (art. 257 § 1 k.p.k.). Ponadto normy k.p.k. przewidują szereg ograniczeń jego stosowania (art. 259 k.p.k.).

Przedmiotem analizy dokonanej w niniejszym artykule jest norma prawna dotycząca możliwości porozumiewania się obrońcy z osobą tymczasowo aresztowaną, tj. dokonanie analizy art. 217c Kodeksu karnego wykonawczego po zmianach wprowadzonych ustawą o zmianie ustawy kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw². Celem wprowadzonych zmian była – zgodnie ze stanowiskiem Ministra Sprawiedliwości – „poprawa warunków bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych, ochrona społeczeństwa przed sprawcami najcięższych przestępstw, poprawa warunków wykonywania obowiązków przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej oraz usprawnienie procedur związanych z wykonywaniem kar pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania”³.

Wprowadzone zmiany art. 217c k.k.w. nasuwają wiele wątpliwości, które dotyczą możliwości realizowania w sposób niczym niezakłócony z zagwaran-

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1375 ze zm.), dalej jako k.p.k.

² Art. 217c ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2023 r., poz. 127), dalej jako k.k.w.

³ Ocena skutków regulacji projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy z dnia 20 listopada 2020 r., s. 1.

owanego w Konstytucji RP prawa do obrony⁴ na wszelkich etapach postępowania. Podejmując rozważania nad tematem, należy dokonać analizy uprawnień przysługujących osobom tymczasowo aresztowanym w kontekście możliwości korzystania przez nich ze środków porozumiewania na odległość w celu korzystania z przysługującego prawa do obrony.

Osoby tymczasowo aresztowane

W polskiej procedurze karnej tymczasowe aresztowanie jest jednym ze środków zapobiegawczych uregulowanych w art. 258 k.p.k. Środek ten jest orzekany jedynie przez sąd na wniosek prokuratora. W uzasadnieniu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania prokurator jest zobowiązany do wskazania okoliczności i dowodów, które z dużą dozą prawdopodobieństwa wskazują na sprawstwo podejrzanego. Nadto niezbędne jest wykazanie, że istnieje prawdopodobieństwo utrudniania postępowania przygotowawczego przez podejrzanego, wpływania na jego przebieg bądź popełnienia przez podejrzanego innego ciężkiego przestępstwa.

Tymczasowe aresztowanie, z uwagi na to, że jest określane jako najsurowszy z przewidzianych w k.p.k. środków zapobiegawczych, może być stosowane jedynie w uzasadnionych i ściśle określonych w kodeksie przypadkach⁵. Ustawodawca wskazał ponadto w art. 257 § 1 k.p.k., że środek ten może być stosowany jedynie w sytuacji, gdy pozostałe przewidziane przez przepisy prawa środki zapobiegawcze są niewystarczające.

Sposób wykonywania analizowanego środka zabezpieczającego został uregulowany w art. 214 k.k.w., który stanowi, że „tymczasowo aresztowany korzysta co najmniej z takich uprawnień, jakie przysługują skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym w zakładzie karnym typu zamkniętego i nie stosuje się do niego ograniczeń innych niż te, które są konieczne do zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego, utrzymania porządku i bezpieczeństwa w areszcie śledczym oraz zapobieżenia wzajemnej demoralizacji tymczasowo aresztowanych”⁶.

Wykonywanie tymczasowego aresztowania jest szczegółowo uregulowane przede wszystkim w art. 207–223a k.k.w. Podkreślenia wymaga, że zgodnie z art. 207 k.k.w. sposób realizacji omawianego środka zabezpieczającego ma na celu przede wszystkim zapewnienie prawidłowego toku postępowania karnego⁷.

⁴ Art. 42 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483), dalej jako Konstytucja RP.

⁵ K. Dąbkiewicz, *Tymczasowe aresztowanie*, Warszawa 2012, s. 37–38.

⁶ Art. 214 k.k.w.

⁷ Z. Hołda, J. Hołda, J. Migdał, B. Żórawska, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 2021, s. 313.

Z uwagi na powyższe w stosunku do osób tymczasowo aresztowanych k.k.w. przewiduje możliwe do zastosowania ograniczenia związane np. ze sposobem rozmieszczenia ich na terenie placówki (art. 212, 212a, 212b), zakaz posiadania poszczególnych przedmiotów (art. 216 § 1 zdanie drugie), ograniczenia widzeń tymczasowo aresztowanych (art. 217) czy też analizowane w niniejszym artykule prawo do korzystania ze środków łączności w postaci możliwości odbywania rozmów telefonicznych (art. 217c)⁸.

Pomimo szeregu ograniczeń przewidzianych w stosunku do osób tymczasowo aresztowanych, należy podkreślić, że sposób wykonywania środka zabezpieczającego nie może naruszać uprawnień procesowych przewidzianych zgodnie z art. 207a k.k.w. w stosunku do osób tymczasowo aresztowanych. Przede wszystkim wymienia należy prawo do porozumiewania się z obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem, podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie⁹.

Rozpoczynając rozważania na temat możliwości telefonicznego kontaktowania się z osobą tymczasowo aresztowaną, należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na fakt, że uprawnienie to stanowi element prawa do obrony przysługującego tym osobom.

Geneza zapewnienia tymczasowo aresztowanemu prawa do obrony

Podstaw prawnych realizacji w stosunku do osób tymczasowo aresztowanych prawa do obrony należy upatrywać w dokumentach o charakterze międzynarodowym. Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych¹⁰ w art. 14 ust. 3 lit. d wskazuje, że „każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo, na zasadach pełnej równości, co najmniej do obecności na rozprawie, bronięcia się osobiście lub przez obrońcę przez siebie wybranego; do otrzymania informacji, jeżeli nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego prawa oraz posiadania obrońcy wyznaczonego dla niej w każdym przypadku, kiedy interesy sprawiedliwości tego wymagają, bez ponoszenia kosztów obrony w przypadkach, kiedy oskarżony nie posiada dostatecznych

⁸ J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002, rozdz. I, pkt 2, ppkt 2.2; T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencyjna*, Warszawa 2014, s. 427.

⁹ J. Izydorczyk, op. cit., rozdz. I, pkt 2, ppkt 2 i nast.

¹⁰ Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r., Nr 38).

środków na ich pokrycie”¹¹. Uprawnienie przysługujące każdemu oskarżonemu wykonywania w stosunku do niego rzetelnego prawa do obrony zostało potwierdzone w art. 6 ust. 3 lit. b Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, który stanowi, że „każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do posiadania odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony”¹². Regulacje dotyczące zapewnienia prawa do obrony zostały także uwzględnione w Europejskich regułach więziennych, przede wszystkim regule 98.2: „Zapewnia się wszystkie niezbędne warunki, aby pomóc więźniom śledczym w przygotowaniu własnej obrony i kontaktach z ich przedstawicielami prawnymi”¹³.

Ustawodawca w art. 215 k.k.w. zawarł regulacje dotyczące prawa do obrony oraz sposobu jego realizowania. Jednak aby dokonać analizy szczegółowych przepisów dotyczących prawa do obrony, należy sięgnąć do jego genezy w ustawodawstwie krajowym, mianowicie do art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, określającego prawo do obrony w postępowaniu karnym i innych postępowaniach represyjnych.

Prawo do obrony zagwarantowane w Konstytucji RP stanowi fundamentalną zasadę, na której oparte jest postępowanie karne. Jest też jednym ze standardów demokratycznego państwa prawnego. Należy klasyfikować je jako prawo osobiste, tj. przysługujące każdej osobie, co do której zostało wszczęte postępowanie karne¹⁴. Można rozpatrywać je w dwóch ujęciach – materialnym i formalnym. W ujęciu materialnym prawo do obrony oznacza możliwość osobistego udziału w postępowaniu każdej osobie, co do której postępowanie karne zostało wszczęte. Natomiast prawo do obrony w ujęciu formalnym oznacza możliwość korzystania przez osobę, co do której toczy się postępowanie karne, z pomocy obrońcy z wyboru lub z urzędu¹⁵.

Zapewnienie tymczasowo aresztowanemu swobodnego kontaktu z obrońcą ma podstawowe znaczenie dla zagwarantowania mu prawa do obrony. Zostało to potwierdzone w orzecznictwie sądów powszechnych i Trybunału Konstytucyjnego, który badał zgodność art. 73 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.) z art. 42 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP i wskazał, że „uprawnienia obrońcy to nie tylko możliwość przeglądania akt postępowania karnego – zapoznawania się z ma-

¹¹ Ibidem, poz. 167.

¹² Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284).

¹³ Europejskie reguły więzienne z dnia 11 stycznia 2006 r., stanowiące zalecenia Rec. (2006)2 Komitetu Ministrów Rady Europy.

¹⁴ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1–2, Warszawa 1999, s. 909; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze w nowym k.p.k.*, Warszawa 1998, s. 43–44.

¹⁵ P. Wiliński, *Zasady procesu karnego*, cz. 2, seria: System Prawa Karnego Procesowego, t. 3, Warszawa 2019, s. 777.

terialem dowodowym, ale przede wszystkim kontakt z jego mocodawcą. To na podstawie osobistego kontaktu obrońca pozyskuje faktyczną wiedzę o czynie sprawcy oraz okolicznościach zdarzenia będącego przedmiotem postępowania, buduje strategię obrony, zgłasza wnioski dowodowe i współdziała z innymi obrońcami występującymi w sprawie¹⁶.

W stosunku do osób tymczasowo aresztowanych zagwarantowane w Konstytucji RP prawo do obrony powinno być realne i efektywne, co oznacza, że kontakt z obrońcą powinien być stosunkowo swobodny i w miarę możliwości łatwy, tj. umożliwiony np. za pomocą środków porozumiewania się na odległość, czyli choćby telefonów. W przeciwnym razie, tj. w przypadku utrudniania lub zakazywania takiego kontaktu, można rozważać, czy nie doszło do naruszenia konstytucyjnego prawa do obrony¹⁷.

Szczegółowe zasady korzystania przez tymczasowo aresztowanego ze środków łączności w celu kontaktu z obrońcą zostały uregulowane w k.k.w.

Zasady korzystania przez tymczasowo aresztowanego z prawa do kontaktu telefonicznego z obrońcą na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw

Realizacja zagwarantowanego w Konstytucji RP prawa do obrony w aspekcie wykonawczym w odniesieniu do osób tymczasowo aresztowanych i ich możliwości do porozumiewania się z obrońcą za pośrednictwem aparatu telefonicznego została uregulowana w art. 217c k.k.w. Przepis ten został dodany do k.k.w. na mocy ustawy z dnia 24 lipca 2003 r.¹⁸ który stanowił, że „tymczasowo aresztowany nie może korzystać z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej”¹⁹. W cytowanym brzmieniu ta norma prawna obowiązywała do wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r.²⁰

Dokonanie zmiany wskazanego przepisu było podyktowane koniecznością wykonania orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 25 listopada 2014 r. w sprawie K 54/13, wydanego w wyniku rozpatrzenia wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie omawianej normy z Konstytucją RP. Trybunał orzekł,

¹⁶ Wyrok TK z 17 lutego 2004 r., sygn. akt SK 39/02, cz. III, pkt 3.

¹⁷ L. Garlicki, *Prawo Konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2017, rozdz. 4.

¹⁸ Ustawa z dnia 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2003 r., Nr 142, poz. 1380).

¹⁹ Ibidem, art. 217c.

²⁰ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 395).

że „bezwzględny zakaz kontaktu telefonicznego oskarżonego pozbawionego wolności z obrońcą narusza konstytucyjne prawo do obrony. (...) Swobodne porozumiewanie się oskarżonego ze swoim obrońcą stanowi element konstytucyjnego prawa do obrony i należy do fundamentów rzetelnego procesu sądowego, w którym umożliwia się przygotowywanie obrony i realizowanie jej w toku postępowania. Porozumiewanie się obrońcy i jego klienta powinno być co do zasady nieskrępowane, wolne od kontroli i innych, nadmiernych utrudnień. Ograniczenia tych kontaktów są dopuszczalne, jednak muszą mieć ważną podstawę i być rzetelnie uzasadnione”²¹. W konsekwencji Trybunał Konstytucyjny uznał, że przepis ten jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Mając na uwadze treść przedstawionego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, rząd w uzasadnieniu projektu zmiany ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 20 lutego 2015 r. wprowadził do art. 217c k.k.w. nowe uprawnienie, przyznające tymczasowo aresztowanym możliwość kontaktu telefonicznego. W uzasadnieniu swego projektu rząd wskazał, że taka postać regulacji ma na celu zagwarantowanie rzetelnego wykonywania prawa do obrony²².

Co ważne, brzmienie art. 217c k.k.w. było tożsame z tekstem regulacji zaproponowanym w rządowym projekcie. Zgodnie z nim „tymczasowo aresztowany za zgodą organu, do którego dyspozycji pozostaje, może korzystać z aparatu telefonicznego na zasadach określonych w regulaminie organizacyjno-porządkowym wykonywania tymczasowego aresztowania”²³. Wskazana norma prawna przewidywała także możliwość odmowy udzielenia zgody na kontakt telefoniczny, jedynie w sytuacjach wprost wynikających z przepisu, tj. w przypadku wystąpienia uzasadnionej obawy, że taki sposób porozumiewania się może być wykorzystany do utrudniania postępowania karnego albo popełnienia przestępstwa²⁴. Mimo tego, jak słusznie wskazał Stefan Lelental, umożliwienie osobom tymczasowo aresztowanym korzystania z porozumiewania się telefonicznego, choćby z pewnymi zastrzeżeniami, stanowiło zasadniczą zmianę w porównaniu do wcześniej obowiązującej regulacji²⁵.

W czerwcu 2022 r. do Sejmu RP wpłynął projekt ustawy o zmianie Kodeksu karnego wykonawczego oraz niektórych innych ustaw. Stanowił on efekt prac legislacyjnych przeprowadzonych w Ministerstwie Sprawiedliwości oraz Centralnym Zarządzie Służby Więziennej. Celem, który przyświecał ustawodawcy do podjęcia prac nad nowelizacją, była m.in. poprawa poziomu bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych, a także ochrona przed sprawcami

²¹ Wyrok TK z 25 listopada 2014 r., sygn. akt K 54/13, Dz.U. z 2014 r., poz. 1707.

²² Uzasadnienie rządowego projektu do ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw.

²³ Art. 217c ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2015 r., poz. 369).

²⁴ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, art. 217c.

²⁵ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 217c.

najcięższych rodzajowo przestępstw i usprawiedliwienie procedur związanych z wykonywaniem kar oraz środka zabezpieczającego w postaci tymczasowego aresztowania²⁶. Jako jedno z rozwiązań wyszczególnionych w projekcie wskazano „uregulowanie sposobu realizacji przez skazanego i tymczasowo aresztowanego rozmów telefonicznych za pomocą samoinkasującego aparatu telefonicznego i innych środków łączności oraz zmianę zasad kontroli rozmów w zakładach karnych typu zamkniętego i typu otwartego”²⁷. W konsekwencji ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw wprowadziła w życie zasadnicze modyfikacje normy prawnej wyrażonej w art. 217c k.k.w.

Wprowadzone zmiany nadały nowe brzmienie § 1 oraz dodały §§ 1a–c w art. 217c k.k.w., które stwarzają tymczasowo aresztowanym możliwość realizacji prawa do obrony w zakresie kontaktu z obrońcą za pomocą samoinkasujących aparatów telefonicznych. Jednocześnie analizowana norma prawa umożliwiła wprowadzenie zakazu korzystania z innych środków komunikacji niż samoinkasujący aparat telefoniczny. Jak słusznie zauważa Jerzy Lachowski, w świetle dyspozycji art. 217c § 1 pkt 2 k.k.w. wskazany zakaz ma charakter bezwzględny, o czym świadczy użyte sformułowanie „nie może korzystać”. W konsekwencji organ dysponujący nie może wyłączyć lub ograniczyć zastosowania powyższego zakazu również poprzez wydanie zarządzenia odpowiedniej treści²⁸.

W odniesieniu do kwestii zakresu podmiotowego rzeczzonego zakazu należy wskazać, że ma on zastosowanie do każdej osoby, z którą osoba tymczasowo aresztowana chciałaby się porozumiewać za pośrednictwem innych niż aparat telefoniczny środków łączności przewodowej lub bezprzewodowej.

Z uwagi na dyspozycję § 1 art. 217c k.k.w, szczegółowe zasady korzystania przez osoby tymczasowo aresztowane z aparatu telefonicznego zostały określone w §§ 25–28 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania²⁹.

Zgodnie z § 25 ust. 2 wskazanego rozporządzenia, który został uznany za uchylony, „organ dysponujący w zarządzeniu podaje numer telefonu oraz imię i nazwisko odpowiednio obrońcy lub pełnomocnika będącego adwokatem albo radcą prawnym lub osoby najbliższej”³⁰.

²⁶ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw z dnia 21 czerwca 2022 r., druk nr 2376.

²⁷ Ibidem.

²⁸ J. Lachowski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 217c.

²⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz.U. z 2022 r., poz. 2848).

³⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz.U. z 2016 r., poz. 2290), uznany za uchylony, § 25 ust. 2.

Wskazana regulacja budziła istotne obawy dotyczące naruszania prawa do obrony w postaci kontaktu telefonicznego z obrońcą z uwagi na to, że ogranicza i odsuwa w czasie jego realizację, najczęściej z przyczyn techniczno-organizacyjnych. Przyczyny te sprowadzały się do kwestii rozpoznania wystosowanego przez obrońcę wniosku o wyrażenie zgody na kontakt telefoniczny przez organ, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany, w formie zarządzenia o wyrażeniu zgody na taki kontakt.

Czas niezbędny do podjęcia czynności techniczno-organizacyjnych związanych ze złożeniem, rejestracją, rozpoznaniem wniosku, a także fizycznym wydaniem zarządzenia i zgłoszeniem się z tym zarządzeniem do aresztu śledczego znacznie ogranicza prawo tymczasowo aresztowanego do kontaktu telefonicznego z obrońcą.

Dodatkowe utrudnienie do korzystania z prawa do obrony stanowi regulacja § 1a art. 217c k.k.w., stanowiącego że „tymczasowo aresztowany może korzystać co najmniej raz w tygodniu w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w areszcie śledczym z samoinkasującego aparatu telefonicznego”³¹ m.in. do kontaktu z obrońcą. Do tej pory k.k.w. nie przewidywał uprawnienia do określenia minimalnej liczby rozmów telefonicznych. Praktyką wielu jednostek penitencjarnych było umożliwianie wykonywania telefonów do obrońców znacznie częściej, w niektórych przypadkach nawet codziennie. W konsekwencji wprowadzenie ustawowej regulacji może prowadzić do zmiany regulacji wewnętrznych jednostek na niekorzyść osób tymczasowo aresztowanych.

Znowelizowane przepisy k.k.w. dopuszczają co prawda możliwość skorzystania przez osoby tymczasowo aresztowane z dodatkowej, wykraczającej poza terminy wymienione w porządku wewnętrznym jednostki penitencjarnej rozmowy z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 k.k.w., za zgodą dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego, jednak może to nastąpić jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Dotyczy to sytuacji, gdy terminy wyznaczonych czynności procesowych wymagają niezwłocznego przeprowadzenia rozmowy. Nie można przy tym uznać za zasadne twierdzenia, że kontakty obrońcy z tymczasowo aresztowanym powinny być uzależnione od wyznaczonych czynności procesowych podejmowanych w sprawie, gdyż realizowanie niczym nieskrępowanego prawa do obrony jest możliwe jedynie, gdy jest dostępne do zrealizowania na różnych etapach postępowania w zależności od potrzeb uzyskania takiego kontaktu przez tymczasowo aresztowanego oraz jego obrońcę. Zatem omawiane prawo nie może być w żaden sposób ograniczane pod względem częstotliwości oraz czasu³². Zgodnie z regulacją art. 217c

³¹ Art. 217c § 1a k.k.w.

³² Uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, znak sprawy: IX.022.1.2021, s. 11.

§ 2 k.k.w. „organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, wydaje zarządzenie o zgodzie na korzystanie z aparatu telefonicznego, chyba że zachodzi uzasadniona obawa, że zostanie ona wykorzystana: 1) w celu bezprawnego utrudniania postępowania karnego; 2) do popełnienia przestępstwa, w szczególności podżegania do przestępstwa”³³.

Zarządzenie o zgodzie na kontakt telefoniczny powinno być wydane przez organ dysponujący bezzwłocznie³⁴. Jak słusznie zauważają Anna Drozd i Jacek Szymański, problem czasowy związany z rozpoznaniem takiego wniosku pojawia się w praktyce. Mianowicie proces ten od momentu złożenia wniosku może trwać kilka lub kilkanaście dni, w czasie których brak jest możliwości kontaktu telefonicznego tymczasowo aresztowanego z obrońcą, co może stanowić istotny problem w realizacji prawa do obrony, w szczególności na początkowym etapie postępowania³⁵.

W świetle dyspozycji nowo wprowadzonego cytowanego § 2, należy podkreślić, że wymienia on wprost przesłanki, które skutkują brakiem wydania zgody na korzystanie przez tymczasowo aresztowanego z aparatu telefonicznego. Jak podkreśla J. Lachowski, „żadne inne podstawy nie mogą stanowić przyczyny odmowy wyrażenia zgody na korzystanie z aparatu telefonicznego przez tymczasowo aresztowanego”³⁶. W tym miejscu należy podkreślić, że organ, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany, nie może odmówić mu zgody na kontakt z obrońcą, jednak znowelizowana regulacja pozostawia możliwość niejako utrudnienia kontaktu poprzez wydanie zgody na jednorazowy kontakt telefoniczny. Powyższe wynika z tego, że prawo tymczasowo aresztowanego z obrońcą może być umożliwione jedynie na skutek decyzji wydanej przez organ dysponujący.

Zgodnie z regulacją zawartą w § 3, gdy „tymczasowo aresztowany pozostaje do dyspozycji kilku organów, wymagana jest zgoda każdego z nich [na kontakt telefoniczny z obrońcą], chyba że organy te zarządzają inaczej”³⁷. Dodatkowo w § 3a jako zasadę przyjęto rozwiązanie dotyczące obowiązywania zarządzenia o „zgodzie na wielokrotne korzystanie z aparatu telefonicznego do kontaktu z obrońcą do chwili zakończenia wykonywania tymczasowego aresztowania, bez względu na zmianę organu, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje”³⁸. Zgoda ta przestaje obowiązywać po przekazaniu sprawy do sądu, tj. po wniesieniu aktu oskarżenia. W tej sytuacji niezbędne jest wydanie nowego zarządzenia przez sąd. Natomiast do momentu

³³ Art. 217c § 2 k.k.w.

³⁴ § 190 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2017 r., poz. 1206).

³⁵ A. Drozd, J. Szymański, *Tymczasowe aresztowanie*, Wrocław 2020, s. 43.

³⁶ J. Lachowski, op. cit., art. 217c k.k.w.

³⁷ Art. 217c § 3 k.k.w.

³⁸ Art. 217c § 3a k.k.w.

dostarczenia go do aresztu śledczego osoba tymczasowo aresztowana nie może wykonywać połączeń telefonicznych do obrońcy³⁹.

Co istotne, zgodnie § 4 analizowanego przepisu prawa decyzja w przedmiocie udzielenia zgody na kontakt telefoniczny jest zaskarżalna. W przypadku wydania przez organ zarządzenia o braku zgody na korzystanie z aparatu telefonicznego tymczasowo aresztowanemu lub jego obrońcy przysługuje zażalenie, które rozpoznaje sąd, do którego dyspozycji pozostaje. Natomiast zażalenia na zarządzenia prokuratora rozpoznaje prokurator nadrzędny. Zgodnie z dyspozycją § 339 ust. 5 regulaminu urzędowania sądów powszechnych „zażalenie na zarządzenie o odmowie wyrażenia zgody na korzystanie z aparatu telefonicznego sąd powinien rozpoznać w ciągu 48 godzin od chwili otrzymania zażalenia”⁴⁰. Dodatkowo §§ 5 i 6 tego przepisu prawa wskazują na możliwość realizacji uprawnienia wynikającego z normy art. 217c § 1 k.k.w. przez przywięzienne zakłady pracy.

Osoba tymczasowo aresztowana, jak i oskarżona, zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania karnego, może posiadać maksymalnie trzech obrońców. W sytuacji gdy rzeczywiście tymczasowo aresztowany posiada więcej niż jednego obrońcę, ma prawo uzyskania możliwości do wykonania połączenia telefonicznego z każdym z nich. Czas połączeń telefonicznych z obrońcom nie jest limitowany⁴¹.

Jednakże utrudnienie korzystania z tego prawa pojawia się w kontekście konieczności zgłoszenia prośby o doprowadzenie do aparatu telefonicznego celem kontaktu z obrońcą. W porządku wewnętrznym każdej jednostki penitencjarnej ustalane są konkretne dni i godziny, w jakich jest możliwe wykonanie połączenia. Tymczasowo aresztowany może wskazać w swej prośbie, w jakiej godzinie chciałby wykonać połączenie, ale nie ma gwarancji, że taka prośba zostanie spełniona. W związku z tym może zdarzyć się sytuacja, że obrońca nie odbiera telefonu z uwagi na inne podejmowane przez niego czynności. Przepisy prawa nie określają liczby podejmowanych prób połączenia przez tymczasowo aresztowanego. Porządek wewnętrzny reguluje czas korzystania z aparatu telefonicznego, którego nie należy utożsamiać z czasem trwania rozmowy⁴². Wobec czego za niezgodną z prawem należy uznać odmowę podję-

³⁹ § 107 ust. 6 rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności (Dz.U. z 2020 r., poz. 869).

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2022 r., poz. 2514).

⁴¹ § 28 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz.U. z 2022 r., poz. 2848).

⁴² Ibidem.

cia ponownej próby połączenia telefonicznego, w przypadku gdy osoba, z którą próbuje się nawiązać połączenie, nie odbiera.

Z kolei § 28 ust. 3 regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania przewiduje możliwość wydania w stosunku do tymczasowo aresztowanego zgody na wykonanie dodatkowego połączenia. Jedynie w wyjątkowych sytuacjach tymczasowo aresztowany może wystąpić do dyrektora aresztu śledczego z pisemną prośbą o wyrażenie zgody na wykonanie dodatkowego połączenia telefonicznego. W piśmie powinny zostać wskazane wyjątkowe okoliczności, które przemawiają za wydaniem zgody. Dyrektor jednostki ma prawo, ale nie obowiązek, do udzielenia zgody, wobec czego ma pozostawioną pełną swobodę przy dokonaniu oceny wskazanych w piśmie okoliczności i na tej podstawie udzielać lub odmawiać zgody na dodatkowe połączenie.

Wnioski

W myśl art. 42 ust. 2 Konstytucji RP każda osoba, przeciwko której toczy się postępowanie karne, ma prawo do prowadzenia obrony na wszystkich etapach toczącego się postępowania. Zgodnie z regulacją art. 31 ust. 3 Konstytucji RP „prawo do obrony może podlegać ograniczeniom, jednak te ograniczenia mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób, nie mogą też naruszać istoty wolności i praw”⁴³. Co prawda zmiany wprowadzone ostatnią nowelizacją k.k.w. zostały wprowadzone w drodze ustawy, to dokonanie ich szczegółowej analizy prowadzi do wniosku, że nie spełniają one przesłanki konieczności wprowadzenia ograniczenia możliwości i częstotliwości kontaktu telefonicznego tymczasowo aresztowanego z obrońcą. W dalszej perspektywie może to prowadzić do naruszenia przysługującego im prawa do obrony.

Zgodnie z treścią znowelizowanego przepisu rozmowy tymczasowo aresztowanego z obrońcą „mogą być prowadzone co najmniej raz w tygodniu w terminach określonych w porządku wewnętrznym zakładu karnego lub aresztu śledczego”⁴⁴. Takie brzmienie normy prawnej – zdaniem autorki – rodzi uzasadnioną obawę, że zostanie wprowadzona zasada jednej rozmowy telefonicznej w tygodniu z podmiotami określonymi w art. 8 § 4 k.k.w. Powoduje to kolejną, jeszcze dalej idącą obawę – że w sytuacji gdy tymczasowo aresztowany w jednym tygodniu skorzysta z możliwości kontaktu telefonicz-

⁴³ Art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

⁴⁴ Art. 217c § 1a k.k.w.

nego z rodziną, funkcjonariusze Służby Więziennej będą mogli odmówić takiej osobie kontaktu z obrońcą, gdyż wykorzystał już możliwość przeprowadzenia rozmowy telefonicznej w danym tygodniu. W konsekwencji kontakt telefoniczny z obrońcą sprowadzony do jednej rozmowy w tygodniu nie daje gwarancji wykonywania obrony w należyty sposób i właściwego reprezentowania interesów osób osadzonych w toczących się postępowaniach karnych. Dodatkowo należy podkreślić, że prawo do obrony wymaga, by kontakt z obrońcą był swobodny, a także możliwie łatwy, również w przypadku tych podejrzanych, którzy są już pozbawieni wolności. W związku z tym realizacja prawa do obrony nie powinna być limitowana i uzależniona od częstotliwości i czasu trwania rozmów.

Oczywiście, jak wskazano w poprzedniej części artykułu, tymczasowo aresztowanemu przysługuje prawo do wykonania dodatkowego połączenia telefonicznego w uzasadnionych wypadkach, gdy na taką konieczność wskazują wyznaczone terminy czynności procesowych. Jednak ustawodawca pozostawił dużą swobodę decyzyjną w stosunku do organów rozpatrujących takie wnioski. Co więcej, możliwość wykonywania skutecznego i niczym nieskrępowanego prawa do obrony jest możliwa, gdy nie jest ograniczona żadnymi wytycznymi, w tym wyznaczonymi terminami czynności procesowych. Kontakty tymczasowo aresztowanego z obrońcą mogą wymagać znacznie większej intensyfikacji na różnych etapach postępowania.

W odniesieniu do kwestii praktycznych należy wskazać, że rozwiązanie przyjęte w znowelizowanej ustawie, dotyczące konieczności wystosowania wniosku do organu, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany o udzielenie zgody na kontakt telefoniczny, stanowi nieuzasadnioną zwłokę w realizacji przysługującego prawa do obrony. Mimo że treść art. 217 § 2 k.k.w. wskazuje, iż organ procesowy ma obowiązek wydania takiej zgody, a jej odmowa może nastąpić jedynie w ściśle określonych w tej normie prawnej przypadkach, to czas potrzebny na podjęcie czynności czysto technicznych związanych ze sformułowaniem i złożeniem wniosku oraz jego rozpatrzeniem powoduje na tym etapie postępowania ograniczenie realizacji prawa do obrony. Co więcej, wydania kolejnej zgody na kontakt telefoniczny tymczasowo aresztowanego z obrońcą wymaga sytuacja, w której przeciwko tymczasowo aresztowanemu toczy się przed innym organem kolejne postępowanie karne. W takim wypadku niezbędne jest uzyskanie zgody na kontakt, wydanej przez wszystkie organy, do których dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje. Problemy techniczne może również powodować zmiana sygnatury akt sprawy, jednostki prokuratury prowadzącej postępowanie czy skierowanie sprawy na drogę postępowania sądowego.

Podsumowując, można wywnioskować, że znowelizowana norma prawna art. 217c k.k.w., regulująca wykonywanie kontaktów telefonicznych między tymczasowo aresztowanym a obrońcą, w znacznym stopniu ogranicza to pra-

wo. Ponadto nakłada wymóg spełnienia dodatkowych czynności technicznych w postaci złożenia stosownego wniosku o umożliwienie kontaktu. Co istotne, znowelizowane przepisy prawa nie przewidują żadnych innych, nowych rozwiązań, które zabezpieczałyby realizację efektywnego i realnego prawa do obrony w odniesieniu do możliwości kontaktu telefonicznego osoby tymczasowo aresztowanej z obrońcą.

Wykaz literatury

- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Dąbkiewicz K., *Tymczasowe aresztowanie*, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Drozd A., Szymański J., *Tymczasowe aresztowanie*, Wyd. Prawo Anny, Wrocław 2020.
- Garlicki L., *Prawo Konstytucyjne. Zarys wykładu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1–2, C.H. Beck, Warszawa 1999.
- Holda Z., Holda J., Migdał J., Żórawska B., *Prawo karne wykonawcze*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Izydorzycyk J., *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Zakamycze, Kraków 2002.
- Lachowski J., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2021.
- Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Stefański R.A., *Środki zapobiegawcze w nowym k.p.k.*, Wolters Kluwer, Warszawa 1998.
- Szymanowski T., Migdał J., *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Wiliński P., *Zasady procesu karnego*, cz. 2, seria: System Prawa Karnego Procesowego, t. 3, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.

Summary

Amendment of article 217c of the Executive Penal Code and the restriction of the right to defence

Keywords: Executive Criminal Law, right to defence, remand prisoner, telephone contact, contact with a defence lawyer.

The Constitution of the Republic of Poland in Art. 42 sec. 2 guarantees all persons against whom criminal proceedings are pending the right to defence. The implementation of this right in relation to persons under temporary arrest manifests itself, among others, in contacting the attorney by phone. This issue has been regulated in Art. 217c of the Executive Penal Code. The recent amendment to this provision of law raises many doubts regarding the possibility of the uninterrupted exercise of the right to defence guaranteed in

the Constitution of the Republic of Poland at all stages of the proceedings. This article aims to analyze the rights of persons under temporary arrest in the context of their ability to use means of distance communication to exercise their rights of defence. In addition, consider whether the changes introduced by the legislator have a real impact on implementing this right in practice. The current legal norm regulating telephone contact between a detained person and a defence lawyer significantly limits this right. In addition, it imposes on the detained person or his defender the obligation to perform additional technical activities in the form of submitting an appropriate request for contact. This leads to a time limitation of the exercise of the right to defence, which should be unrestricted at every stage of the proceedings.